

PRESENTACIÓ FONT I FONT

FESTES MAJORS I CÍVIQUES, APLECS I FIRES

EN AQUEST ARTICLE ES PARLARÀ de les festes que actualment se celebren en més poblacions de la comarca d'Osona i de com es festegen en general.

Una primera part s'ocuparà de les festes majors, els aplecs, les festes cíviques i les fires.

Seguirà el curs del calendari; s'indicaran primer les festes movibles que formen el cicle de carnaval-quaresma-pasqua i, a continuació, les festes fixes que es troben al llarg de l'any. En aquesta part ens aturarem quan trobem festes que tenen un relleu especial a la comarca i esmentarem particularment les festes que tinguin un tret diferencial i parlarem només aquest signe característic.

festes majors, aplecs, festes cíviques i fires

La *Festa Major* és, generalment, la que cada població celebra en honor del sant patró/na o copatró/na.

L'època de l'any que els osonencs celebren majoritàriament aquesta festa és l'estiu, principalment els mesos d'agost i setembre. També hi ha poblacions que tenen una festa major d'hivern.

La majoria d'aquestes festes se celebren durant un cap de setmana relacionat poc o molt amb el dia del sant.

La durada sol ser de 3 o 4 dies que van del divendres al dilluns. L'existència d'un dia festiu proper al cap de set-

mana pot modificar aquesta durada. Es troben també, sovint, actes culturals o recreatius durant la setmana anterior o posterior, normalment un cop acabada la jornada laboral.

Hi ha un ventall amplíssim d'actes que podem trobar per la festa major¹, els més freqüents són:

—Actes religiosos: repicada de campanes (a l'inici de la festa), missa solemne (el dia més important de la festa) i missa de difunts (l'endemà del dia més important).

—El ball i les sardanes els trobem, en molts pobles, cada dia de la festa.

—L'esport que domina per la festa major és el futbol, es disputen trofeus per categories, hi ha sovint un partit entre casats i solters, la varietat de futbol-sala i, més esporàdicament, el futbol femení. Un altre esport que hi sovinteja és el tir al plat i darrerament s'està imposant l'esport popular (una cursa, una caminada, una "bicicleta-da"...) que no posa límits d'edat o sexe i que assoleix alts nivells de participació.

—En l'apartat d'espectacles, en general, hi ha el teatre (a vegades és un espectacle de varietats), els recitals (la majoria d'havaneres), els concerts, les exhibicions de danses per part d'esbarts, el cinema...

—Dedicats especialment a la canalla, hi ha els espectacles infantils, els jocs de cucanya i les xocolatades.

—Dins l'apartat de participació activa, dedicat a tothom en general, hi ha les

cercaviles (amb gegants, cap-grossos, música...), els concursos de dibuix i pintura ràpida, les gimcanes (amb tractors, cotxes, bicicletes, a peu) i *quo vadis*.

—Els focs d'artifici, traques o castells de foc són, en molts pobles, element obligat.

—El pregó i la tornaboda obren i tanquen respectivament algunes festes majors osonenques.

Aquests actes poden celebrar-se a l'aire lliure, a l'envelat o al pavelló esportiu local.

Durant els dies de la festa major hi sol haver atraccions de fira, és a dir, "caballitos", autos de xoc, parades de tir al blanc...

Una variant de la festa major és la *festa de carrer o barri*.

N'hi ha a Vic, Manlleu i Torelló i, en menys proporció, en altres poblacions.

Aquestes festes tenen característiques semblants a la festa grossa: se celebren principalment a l'estiu i solen escaure's en caps de setmana. La durada, però, sol ser inferior, va d'un a tres dies.

Els actes que les conformen són gairebé els mateixos que els de la festa major, però en proporcions diferents. L'element que sobresurt, que es pot dir que no falta gairebé mai, és un àpat o beguda comunitaris: un esmorzar, un dinar, un sopar, o un refrigeri o pisco-labis, a base de xocolata, botifarra, sardines... i vi, barreja... També són freqüents les revetlles.

SORTITS DE L'OU (SANTA MARIA DE L'ESTANY)

Els *aplec*s a la comarca d'Osona es fan a l'època del bon temps, és a dir: a la primavera, a l'estiu i a la tardor.

Se celebren, generalment, a l'ermita que la població té dedicada a un determinat sant o marededéu. També n'hi ha en llocs fora vila on no hi ha cap ermita.

Els actes religiosos més freqüents són: la missa, el cant dels goigs i, més esporàdicament, el rés del rosari.

Els actes cívics són: les sardanes, els jocs (tant per a la quitxalla com per a la gent gran), un àpat de germanor (que pot consistir en una arrossada comunitària o que cadascú es porti o prepari el menjar), l'obsequi de coca, vi o de petits objectes recordatori de la festa a tots els assistents, els concursos de rams de flors boscanes, per acabar amb el cant dels adéus.

Els aplecs de Pasqua, que són la majoria dels que hi ha per la primavera, tenen, a més, un tret característic. La rifa d'ous i també de llonganisses i xampany, etcètera, és l'element essencial d'aquests aplecs on se solen cantar, també, les caramelles.

El mateix nom d'aplec de la sardana ja ens diu quin és l'element imprescindible d'aquesta classe d'aplec.

La durada dels aplecs acostuma a ser d'un dia, però a vegades comença el dia abans amb una acampada i un foc de camp.

Les *festes cíviques* que trobem més repetides a la comarca d'Osona són l'homenatge a la vellesa i la festa de l'arbre.

L'*homenatge a la vellesa* és la festa d'aquest grup d'edat que té més difusió. És un dia dedicat als avis i els actes que el conformen són: la concentració dels homenatjats i dels seus acompanyants en algun punt de la població, la missa i un àpat de germanor que sol ser el dinar. Al voltant d'aquests n'hi poden haver d'altres, els més habituals són: lliurament d'obsequis record o flors als homenatjats, parlaments proclamació de la festa, concert de cant coral, teatre i exhibició de danses.

La majoria d'homenatges a la vellesa són a la primavera o a principi d'estiu. També n'hi ha algun que forma part d'una altra festa.

L'homenatge a la vellesa és una festa relativament nova. Entre els que tenen més edicions hi ha el de Centelles que s'inicià el 1947.

La *Festa de l'arbre* és un dia dedicat a conscienciar els infants sobre la necessitat de conservar la natura, especial-

FESTA DEL PI A CENTELLES

EL PI DE CENTELLES ÉS PENJAT CAP PER AVALL SOBRE L'ALTAR DE L'ESGLÉSIA, AMB RAMELLS DE POMES AMB UNA TIRA DE NEULES

ment els arbres; per això les activitats van dirigides a la mainada, sobretot als escolars.

L'element indispensable d'aquesta festa, que se sol celebrar pel març, és la plantada d'arbres, que acostuma a anar acompanyada d'un seguit d'activitats culturals que tenen l'arbre com a tema, com pot ser un concurs de dibuix o un recital de poemes. L'acte de caire més recreatiu que sobresurt és la xocolatada.

La Fira és potser el tipus de festa que ha sofert canvis més profunds. L'evolució del món de l'economia ha fet que les fires que vénen d'èpoques passades hagin hagut d'evolucionar, si no han volgut desaparèixer o convertir-se en el record d'un passat d'esplendor.

A Osona hi ha poques fires. Al costat de les que tenen un origen antic, n'hi ha de nascudes a partir del 1980, com per exemple la fira dels caçadors de Taradell o la d'avets d'Espinelves.

A les fires trobem l'exposició del material o del bestiar en què s'hagi especialitzat, subhastes i concursos, exhibicions de maquinària o animals. No hi solen mancar les parades de roba i quincalla. Els actes recreatius són semblants als de la festa major.

el curs del calendari

A) Festes movibles.

El cicle de festes movibles amb la Pasqua comença amb el *carnaval*.

El *carnaval* és una festa que s'ha recuperat fa poc, potser seria millor dir que és en fase de recuperació.

Els actes que solen conformar aquesta festa són: el ball de *carnaval*, els concursos de disfresses, les cercaviles o desfilades amb disfresses i alguna construcció o cremada d'un ninot. En molts llocs és pensada més per als infants que per a la gent gran.

Es troben activitats carnavalesques des del dijous llarder fins al dimarts de carnaval.

A Alpens es fa una arrossada a la plaça.

A Centelles, des de la seva recuperació, se celebra una setmana abans. Es fa la rebuda del carnestoltes, una pedalada popular amb disfresses i una xocolatada.

Els veïns del carrer Major de Prats de Lluçanès mengen botifarra i mongetes i ballen en un dels llocs més estrets del carrer.

A Torelló, el *carnaval* es recupera el

1978 i, a partir del 1981, és conegut com *el carnaval de terra endins*. Hi ha rua amb concurs de carrosses i comparsses.

La setmana abans de rams, amb el pregó, s'inaugura el mercat del ram a Vic. Hi ha una exposició de maquinària agrícola i ramadera, automòbils, parades de diferents municipis, societats, clubs i cases comercials, fira de dibuix, fira de fang... Hi ha també un ampli ventall d'actes culturals i recreatius; els més tradicionals són l'aplec de sardanes, el concurs de pintura ràpida i alguns trofeus de competicions esportives. Dissabte de rams hi ha, a més de les activitats normals del mercat setmanal, la venda de palmes, palmons, llorer, olivera, etc. a la plaça.

Queden poques processons de Setmana Santa a la comarca. Diumenge de rams surt la processó dels armats a Vic i divendres sant n'hi ha a Olost de Lluçanès.

Divendres sant es canten *les Agonies* pels carrers de Torelló.

A Prats de Lluçanès es representa la Passió.

Amb la Pasqua arriben les caramelles, en alguns llocs es balla el ball de bastons, com a Prats de Lluçanès, a Sant Miquel de Balenyà, a Taradell o a Centelles.

A Sant Julià de Vilatorrada, diumenge de Pasqüetes se celebra un concurs de caramelles. Participen fora de concurs el grup local Roseraires del Roser que es considera la formació més antiga de caramellaires de Catalunya. Sant Julià de Vilatorrada es considera la seu de les primeres caramelles que es varen cantar a Catalunya el 1590.

Diumenge i dilluns de cinquagesma a Tona hi ha l'aplec de la Rosa a Lurdes i al castell i es fa la proclamació de la Roseraire Major, una cavalcada de carrosses, fogueres, un concurs de roses i la benedicció i un aplec de sardanes.

Els quatre darrers dies de la vuitada de Corpus i d'una manera successiva se celebren les festes dels 4 barris de Prats de Lluçanès que s'anomenen: cap-grossos, sargantanes, llangardaixos i escurassos.

B) Festes fixes.

Seguim a continuació amb el calendari de festes fixes que començarem a partir del desembre².

Hi ha fires de Santa Llúcia a Prats de Lluçanès (exposició de maquinària agrícola i ramadera i automòbils) i a Taradell (d'articles nadalencs). A Espi-

nelves hi ha la fira d'avets.

Pels volts de *Nadal* hi ha diverses activitats: s'il·luminen carrers, s'installen pessebres monumentals, hi ha concerts, concursos i exposicions de pessebres, representacions de diferents versions dels pastorets, etc. A Tona, Centelles i Taradell es representa el pessebre vivent. A Sant Pere de Torelló es fa cagar el tió a la plaça la vigília de Nadal.

A Centelles, els dies 30 i 31, se celebra la Festa del Pi. La vigília de santa Coloma els galejadors tallen un pi, triat 4 dies abans, que és transportat cap a la població dret i damunt d'un carro. Es tiren trets enlaire, es balla el ball del pi, l'entren dins l'església i el pengen cap per avall sobre l'altar amb ramells de pomes, amb una tira de neules que els galejadors es reparteixen el dia de Reis que és quan es despenja el pi.

L'any nou és rebut amb revetlles. Hi ha visites de patges reials i el 5 de gener els infants solen esperar els Reis amb fanalets. A Taradell són esperats amb torxes de barballó.

A Manlleu hi ha la Fira de Reis, revitalitzada pel gremi dels Tonis, amb una exposició de maquinària agrícola i ramadera, bestiar (vacum, equí i porcí), material auxiliar per a explotacions ramaderes, etc.

El 17 de gener és la *Festa de Sant Antoni Abat*. Els actes més representatius són l'ofici, la benedicció d'animals o tractors, la cavalcada dels tres tombs i el ball dels Tonis. En alguns llocs s'obsequia els participants amb coca o galetes i vi. D'una manera més esporàdica es troben jocs amb cavalls (curses, etcètera). A Manlleu es balla el ball del ciri i a Santa Eugènia de Berga es fa la matança del porc.

Per sant Sebastià, el 20 de gener, se celebra la festa del carrer de Sant Sebastià a Taradell. Es considera la festa major d'hivern de la població.

El quart diumenge hi ha la fira de sant Sebastià a Sant Pere de Torelló, amb parades de roba, estris de cuina, quincalla, etc.

El dia 22, per sant Vicenç, és la festa major d'hivern de Prats de Lluçanès i es balla la trenca-dansa.

El 2 de febrer hi ha les fires i festes de la Candelera a Perafita, amb benedicció i cercavila de cavalleries i curses de cavalls.

A Prats de Lluçanès, el dia 5 de febrer, hi ha repicades de campanes en recordança que, tal dia com aquest, el

ARRIBADA DEL «CARQUINYOLI» AL CARRER GURB DE VIC

V CONCURS DE CAMELLES A SANT JULIA

1714 les tropes de Felip V cremaren la vila.

El segon diumenge de març se celebra la festa de sant Antoni Abat a Olost de Lluçanès. Es fa amb dos mesos de retard perquè el mal temps del gener deslluïa les curses de cavalls que s'hi fan.

Per la *Festa de Sant Jordi* hi ha paraades de llibres i roses, sardanes, cercaviles i activitats per a infants (concursos de dibuix, festivals, jocs, matança i cremada del drac). Es lliuren premis de concursos literaris convocats amb motiu de la festa. Es fan, també, concerts, teatre o recitals. Al barri de l'Erm de Manlleu hi ha la fira de Sant Jordi que aplega artesans, entitats i diverses activitats culturals.

El diumenge anterior, el 15 de maig, s'efectua la compra-venda d'estris vells al Mercat del Trasto a Torelló; es fa en aquesta data perquè les andròmines tinguin opció a ser venudes i no cremades als focs de sant Isidre.

La *Festa de sant Isidre* ja comença la vigília del dia 15 amb fogueres, petards, torrades i beguda. A Torelló es fa un concurs de focs. Els pagesos celebren la seva festa amb una missa i en alguns llocs amb gimcanes de tractors. A Balenyà abans d'acabar la missa, que es diu al santuari de l'Ajuda, es fa una processó amb la imatge del sant fins a la creu del terme. A Granollers de la Plana es beneeix el terme.

El diumenge més proper al 17 de maig, a Folgueroles, s'escau la Festa en honor a Verdaguer, amb concurs de rams de flors que són col·locats al monument juntament amb una corona de llorer. També aquests dies es fa un homenatge a mossèn Cinto a Vinyoles.

El penúltim diumenge de maig hi ha la Fira de Jovent a Alpens.

La vigília de la *Festa de Sant Joan* es fan les tradicionals fogueres, les revetlles amb petards, amb coca i vi o xampany. En molts llocs es ballen sardanes. La Flama del Canigó, des que travessà la frontera per primera vegada el 1966 i arribà a Vic, cada any és repartida pels pobles.

Els dies 24 i 25 de juny se celebren les Festes dels Elois a Prats de Lluçanès. Es fa una benedicció i una cercavila de cavalls, una cursa de cavalleries i es balla el Contrapàs.

El 5 de juliol, sant Miquel dels Sants, és la festa major de Vic. Es traslladen les relíquies del sant a la seva casa natalícia a la catedral. Surten els gegants i els caps de llúpia.

Per sant Feliu, l'1 d'agost, és festa major a Torelló i els gegants ballen a la plaça.

El primer diumenge d'agost hi ha la fira del caçador a Taradell, de gossos i material de caça.

El dia 7 són les festes de sant Albert al carrer de Gurb de Vic. Es va a buscar boix per guarnir el balcó, on s'exposa

durant els dies de la festa el "carquin-yoli", personatge que la presideix.

Els actes més freqüents per commemorar la *Diada Nacional de Catalunya*, l'11 de setembre, són els parlaments, les conferències o xerrades sobre temes polítics, històrics, lingüístics, etc., tota mena d'actes dirigits als infants, sardanes i recitals. En alguns llocs es fan ofrenes florals als peus de làpides o monuments dedicats a patriotes catalans.

El tercer diumenge de setembre s'escau l'aplec al santuari de Rocaprevera, que els torellonencs viuen com una veritable festa major.

El 28 es fa l'antiga fira de l'Hostal del Vilar.

Per la festa major d'Alpens, que és el darrer diumenge de setembre, es balla la Dansa Alpesina.

La pólvora és un element que no pot faltar a la festa major de sant Pere de Torelló que se celebra el quart diumenge de setembre en honor a sant Severí. Es tiren "carretilles" i els pabor-des fan una despertada amb trons i música a les 5 de la matinada.

Per sant Miquel, el 29 de setembre, és la festa major de Rupit-Pruït i es balla la Sardana de l'Alcalde.

Amb l'arribada de Tots Sants es fan castanyades arreu.

Aquí acaba aquest petit passeig per les festes de la comarca d'Osona. Com hem dit al començament, només ens hem aturat en les que són celebrades d'una manera més generalitzada i hem esmentat particularment els trets diferencials d'algunes festes. Ha de quedar clar, però, que les festes d'aquesta comarca no acaben pas aquí, sinó que hi ha un seguit de celebracions que no s'ajusten a aquests esquemes més generals (algunes són noves, d'altres no tant) i que tenen tant d'interès com les que s'han tractat aquí.

PRESENTACIÓ FONT I FONT

NOTES

¹ Cal fer notar que la imaginació o les possibilitats dels organitzadors, l'existència de diferents societats, agrupacions, clubs o entitats, o unes circumstàncies especials d'un any determinat d'una població poden fer que la quantitat d'actes de qualsevol festa sigui amplíssima. Aquí s'han considerat només els elements que s'han trobat d'una manera més generalitzada. Primer s'han indicat els que sovintegen més i, d'una manera gradual de més a menys, els que segueixen al darrere. Els actes sense significat estadístic ni diferenciador s'han bandejat.

² S'ha decidit començar el calendari pel desembre per no trencar el cicle de nadal que es troba en part en aquest mes i en part en el gener.

³ Per a la realització d'aquest article s'ha utilitzat bàsicament material extret del buidatge de premsa, sobretot el bisetmanari *El 9 Now*, que l'autora ha revisat 2 anys d'una manera sistemàtica. Aquesta revisió de premsa forma part del treball que està portant a terme la Fundació Serveis de Cultura Popular per tal de confeccionar un calendari de festes de les terres catalanes.